

דירה בתחתונים

תניא לקוטי אמרים | פרק לו

בפרק הקודם למדנו על מעלת קיום המצוות המעשיות, המרוממות את הנפש הבהמית ואת הגוף החומרי ומשרות עליהן שכינה. פעולה זו של השראת שכינה על החומר ועל הקליפה, מממשת את תכלית הבריאה, כפי שהיא מובאת במדרש: "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים".

מה משמעות הביטוי "דירה בתחתונים"? מה הופך את העולם התחתון לשונה מן העולמות העליונים? ה' הרי ממלא את כל העולמות, ובריאת העולם לא צמצמה את ה' ולא חוללה בו שינוי, ה' אחד בכל העולמות, הוא נמצא בהם בשווה ולפניו אין תחתון ואין עליון. ואם כן, איך מתפרש הרצון שלו לדירה בתחתונים?

עליונים ותחתונים

אדמו"ר הזקן מסביר שהעולם שלנו אינו נחשב לתחתון מנקודת המבט האלוקית, אלא מנקודת המבט שלנו, הנבראים. כל העולמות - גם העולמות העליונים, של המלאכים והשרפים, וגם העולם הזה, הגשמי, כולם מעלימים ומכסים את האור האלוקי, ולכן הנבראים - בני האדם והמלאכים, אינם יכולים לראות את ה' ולהיפגש איתו ישירות, בלי הסתרות. כך מפרשים חז"ל את הפסוק "כי לא יראני האדם וחי": גם בני האדם וגם המלאכים, חיות הקודש, אינם רואים את ה'.

העולמות משתלשלים זה מזה. כל עולם נמוך יותר מקודמו, והאלוקות בו נסתרת יותר. בכל עולם גילויי האלוקות עטופים בכיסויים רבים יותר, עד שבעולם הזה, שהוא התחתון ביותר, הכיסויים מרובים כל כך עד שאיננו רואים דרכם את ה'. העולם הזה עשוי מחומר גשמי ומוחשי, שאוטם את האור האלוקי ומסתיר אותו לגמרי. האטימות הזאת יוצרת חזיון שווא, כאילו הקיום של המציאות החומרית ודאי ובטוח יותר מן הקיום האלוקי. הקליפות שיש בעולם הזה לא רק מכסות את ה', אלא אף מתכחשות

לקיומו. הן נותנות לנו הרגשה שהעולם החומרי, הגשמי והמוחשי - אמיתי וקיים, ומעמידות את קיומו של ה' בסימן שאלה.

אם בעולמות העליונים אי אפשר לראות את ה' ישירות, אך מובן מאליו שהוא נוכח ואי אפשר לכפור בו, הרי שבעיני יושבי העולם הזה המציאות האלוקית נסתרת לגמרי, ואילו המציאות הגשמית היא השולטת.

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת מְאֹמֵר רַבּוּתֵינוּ-זְכוּרֵנוּ-לְבָרְכָהּ, שֶׁתְּכַלִּית בְּרִיאַת עוֹלָם
הַזֶּה הוּא - שְׁנַתְּאוּהָ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִיּוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

וְהִנֵּה, לֹא שֵׁיךְ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ בְּחִינַת מַעְלָה וּמְטָה, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ מִמְּלֵא כָּל
עֲלָמִין בְּשׂוּהָ.

אֲלֵא בְּאוֹר הָעֲנָן, כִּי קִדְּם שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם הִיָּה הוּא לְבִדּוֹ יִתְבָּרַךְ יְחִיד
וּמְיַחַד, וּמִמְּלֵא כָּל הַמְּקוֹם הַזֶּה שְׁבָרָא בּוֹ הָעוֹלָם, וְגַם עֲתָה כֵּן הוּא לְפָנָיו
יִתְבָּרַךְ

רַק שֶׁהַשְּׁנוּי הוּא אֶל הַמְּקַבְּלִים חַיּוּתוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁמְקַבְּלִים עַל יְדֵי
לְבוּשֵׁים רַבִּים הַמְּכַסִּים וּמְסַתְּרִים אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ

כְּדַבְּתִיב: "כִּי לֹא יֵרָאֵנִי הָאָדָם וְחִי"

וְכַדְּפָרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ-זְכוּרֵנוּ-לְבָרְכָהּ, שֶׁאֶפְלוּ מִלְּאֲכִים הַנִּקְרָאִים "חַיּוֹת" אֵין
הוֹאִין כּוֹ

וְזֶהוּ עֲנִין הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת וִירִידַתָּם מִמְּדֻרָה לְמְדֻרָה

עַל יְדֵי רַבּוּי הַלְּבוּשִׁים הַמְּסַתְּרִים הָאוֹר וְהַחַיּוֹת שֶׁמְמַנּוּ יִתְבָּרַךְ

עַד שְׁנִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי וְהַחֲמָדִי מִמֶּשׁ

וְהוּא הַתַּחְתּוֹן בְּמְדֻרָה, שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה מְמַנּוּ בְּעֲנִין הַסֵּתֵר אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ
וְחֲשֵׁךְ כְּפוֹל וּמְכַפֵּל

עַד שֶׁהוּא מְלֵא קְלָפוֹת וְסִטְרָא אַחְרָא, שֶׁהֵן נֶגֶד ה' מִמֶּשׁ, לוֹמֵר: "אֲנִי וְאַפְסֵי
עוֹד".

אור מתוך החושך

כאשר אנחנו משווים בין העולם שלנו לעולמות העליונים, ובינינו למלאכים, נדמה לנו שהמלאכים קרובים יותר מאיתנו אל השלמות, אל תכלית הבריאה, משום שהם חשופים יותר לאור האלוקי. אנחנו מרגישים שהקליפות וההסתרות של העולם הזה מהוות מכשול בפנינו ואינן מאפשרות לרצון ה' להתממש.

אולם למעשה מטרת בריאת כל העולמות והשתלשלותם מן העולמות העליונים אל העולם התחתון היא דווקא קיומו של העולם הזה, החשוק. רצון ה' הוא שאורו יאיר מתוך חשכה והסתרה, מתוך הקליפות של העולם הזה, והארה זו תהיה עזה יותר מכלל האורות הנפלאות שבעולמות העליונים.

ה' מתגלה בעולמות העליונים דרך לבושים המראים את כבודו ומלכותו אך מסתירים אותו עצמו. לעומת זאת, העולם הזה עתיד להפוך להיות דירה לה'. כשם שבדירה שלו עצמו המלך אינו זקוק לבגדי הפאר שלו, ושם הוא מתגלה כפי שהוא בעצמו, כך ה' עתיד להתגלות בעולם הזה, בלי לבושים והסתרות כלל, כפי שהוא בעצמו. גשמיותו וחומריותו של העולם הזה יהפכו כלי לגילוי שלם של האור האלוקי.

הגילוי העצום הזה, שיתרחש באחרית הימים, יוכל להתקיים רק בעולם הזה, הגשמי. משום שבכל העולמות הרוחניים, גילוי אלוקות כזה ימוסס את העולמות ויבטל את מציאותם. דווקא בעולם החומרי והתחתון יוכל ה' להתגלות מבלי לבטל אותו ולהפוך אותו לאין.

בכוח התורה

הכוח שיאפשר לעולם להישאר קיים גם כאשר תתגלה בו עצמותו של ה' הוא כוח התורה.

כפי שהוסבר בפרק הקודם, התורה מתרגמת את הרצון העליון אל תוך פרטי המציאות הגשמית, ונותנת לאדם אפשרות לאחוז ברצון הגלוי של ה' באמצעות גופו הגשמי וחפצי המצווה. התורה, שמחברת יחד אלוקות עם חומריות, בונה את הנפש כך שבתחיית המתים היא תוכל להיפגש עם גילוי האלוקות ולהמשיך להתקיים.

המימוש השלם של תכלית הבריאה, "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", יהיה בתחיית המתים, כאשר הנשמות ישוּבו לחיות בגופים בעולם הזה, וה' יתגלה לעין כול. כך מתארות נבואות הנחמה בספר ישעיהו: "ולא יִכְנַף עוד מוֹרֵיךְ והיו עיניך רואות את מוריך". כלומר, לעתיד לבוא ה' לא יסתתר עוד בכנף הבגד ובלבושים, אלא יראה לעינינו בעצמו. וכן: "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון". המפגש עם ה' יהיה ישיר, "עין בעין", בלי חציצה. וכך גם מתבאר הפסוק: "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם", השמש, שדרכה מקבל העולם אור וחום, מסתירה את האלוקות המחיה אותה, וגורמת לנו לחשוב שהיא עצמה מקור האור. אך לעתיד לבוא אור ה' יאיר עלינו ישירות, בלי שיעבור דרך הצמצום וההסתרה של המאורות.

וְהִנֵּה, תְּכַלִּית הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת וְיִרְדְּתָם מִמְדְרָגָה לְמְדְרָגָה – אֵינֹו
בְּשִׁבְלֵי עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים...

אֵלָא הַתְּכַלִּית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתְּחַתָּוֹן

שְׂכָךְ עֲלֵה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, לְהִיּוֹת נֹחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ

כְּדֵאֵתְכַפֵּינָא סְטְרָא אַחְרָא וְאֵתְהַפֵּךְ חֲשׂוֹכָא לְנֹרָא [כשמתכופפת הסטרא אחרת

והופך החושך לאור]

שְׂאִיד אֹר ה' אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּמָקוֹם הַחֶשֶׁךְ וְהַסְטֵרָא אַחֲרָא שֶׁל כָּל
עוֹלָם הַזֶּה כָּלוּ

בִּיְתֵר שְׂאִית וְיִתְרֵן עֵץ וְיִתְרוֹן אֹר מִן הַחֶשֶׁךְ, מִהֲאֲרָתוֹ בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים,
שְׂמֵאִיר שֶׁם עַל יְדֵי לְבוּשִׁים וְהַסְטֵר פָּנִים, הַמְסֵתִירִים וּמַעֲלִימִים אֹר־אֵין־
סוֹף בְּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא יִבְטְלוּ בְּמִצִּיאוֹת.

וְלִזֶּה נִתֵּן הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרָאת עֵץ וְכֹחַ
וּכְמֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ־זְכוּרֵנוּס־לְבַרְכָּהּ, שֶׁהַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בְּצַדִּיקִים
לְקַבֵּל שְׂכָרָם לְעֵתִיד לְבָא, שֶׁלֹּא יִתְבַטְּלוּ בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ בְּאֹר ה' הַנִּגְלָה
לְעֵתִיד בְּלֵי שׁוֹם לְבוּשׁ

בְּדַבְּרֵיב: "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹדִיךְ [פְּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְכַפֵּס מִמְּךָ בְּכַנְף וּלְבוּשׁ] וְהָיוּ
עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹדִיךְ"

וּכְתִיב: "כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ וְגו'"

וּכְתִיב: "לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשְּׂמֵשׁ לְאֹר יוֹמָם וְגו', כִּי ה' יִהְיֶה לְךָ לְאֹר עוֹלָם
וְגו'".

וְנוֹדַע, שְׂמִימוֹת הַמְּשִׁיחַ, וּבְפֶרֶט בְּשִׁיחֵי הַמֵּתִים, הֵם תְּכֵלֶית וּשְׁלֵמוֹת בְּרִיאֹת
עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁלֹּכְךָ נִבְרָא מִתְחֵלְתוֹ.

אתה הראית לדעת

חזון אחרית הימים של גילוי ה' במציאות והפיכת העולם התחתון לדירה לה' התרחש כבר פעם אחת בהיסטוריה, במעמד הר סיני, בעת קבלת התורה. כאשר ה' אמר לעם ישראל את הדיברות הוא ביטא את עצמו, את חכמתו ואת רצונו באופן גלוי לגמרי. ההתגלות האלוקית לא הייתה רק רוחנית ומופשטת, אלא חושית ממש. בראייה - "אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלוקים", ובשמיעת הדיברות, ויותר מכך - בהכרה שאינה מצטמצמת לחושים נפרדים, אלא כוללת את החושים יחד: "רואים את הקולות". באותה שעה פרחו נשמתם של ישראל מעוצמת הגילוי האלוקי, והקדוש ברוך הוא החיה אותם, כשם שהוא עתיד להחיות מתים, בטל התורה.

באמצעות התורה ה' חושף את עצמו לישראל, מגלה את אור פניו בלי חציצות. התורה היא גם הכוח שמאפשר לישראל להישאר קיימים נוכח הגילוי הזה ולא להתמוסס באלוקות. מתן תורה גילה את תכלית בריאת העולם ואת האופן שבו התכלית תתממש. אך כשחטאו ישראל בחטא העגל ועזבו את התורה, נלקחה מהם גם המדרגה העליונה שהגיעו אליה במעמד הר סיני.

לעתיד לבוא, בתחיית המתים, נשוב אל המדרגה המיוחדת שטעמנו ממנה בקבלת התורה. ה' יאיר עלינו באור פניו בלי הסתרות ומבלי שתפרח נשמתנו, והעולם כולו יתעלה. ההארה המיוחדת של התורה שתאיר על ישראל תשפיע על העולם כולו ותרומם את כל הנבראים.

וגם כָּבֵד הִיָּה לְעוֹלָמִים מְעִין זֶה, בְּשַׁעַת מֵתָן תּוֹרָה
 כְּדַכְּתִיב: "אַתָּה הִרְאִיתָ לְדַעַת פִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ"
 "הִרְאִיתָ" מִמֶּשׁ, בְּרִאֲיָה חוֹשִׁית
 כְּדַכְּתִיב: "וְכָל הָעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" – "רוֹאִים אֶת הַנְּשֻׁמָּע"
 וּפְרָשׁוֹ רְבוּתֵינוּ ז"ל: מִסֵּתְפָלִים לְמִזְרַח וְשׁוֹמְעִין אֶת הַדְּבִוּר יוֹצֵא אֲנָכִי כו'.
 וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת וּלְמַעְלָה וּלְמַטָּה
 וְכִדְפָרֵשׁ בְּתַקּוּנֵים דְּלִית אֲתֵר דְּלֵא מְלִיל מְנִיָּה עֲמֵהוּן כו' [שלא היה מקום שלא דיבר
 ממנו איתם]
 וְהֵינּוּ, מִפְּנֵי גְלוּי רְצוּנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, שֶׁהֵן כְּלִלוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא
 פְּנִימִית רְצוּנוֹ יִתְבָּרַךְ וְחֻכְמָתוֹ, וְאֵין שׁוֹם הַסֵּתֵר פְּנִים כְּלָל
 כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בָאוּר פְּנִיךָ נִתְּתָ לָנוּ תּוֹרַת חַיִּים"
 וְלָכֵן הָיוּ בְּטָלִים בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, כְּמֵאֵמֶר רְבוּתֵינוּ וְזָכוּרֵנוּ לְבִרְכָה שְׁעַל כָּל
 דְּבִוּר פְּרָחָה נִשְׁמָתָן כו'
 אֲלֵא שֶׁהַחֲזִירָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֶהֱן בְּטָל שְׁעֵתִיד לְהַחֲיוֹת בּוֹ אֶת
 הַמֵּתִים, וְהוּא טַל תּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא "עוֹ"
 כְּמֵאֵמֶר רְבוּתֵינוּ ז"ל: "כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה – טַל תּוֹרָה מְחִיָּהוּ כו'"
 רַק שְׂאֵחֵר כֶּךָ גֵרֵם הַחֲטָא וְנִתְגַּשְׁמוּ הֵם וְהָעוֹלָם
 עַד עַת קָץ הַיָּמִין, שְׂאֵז יִזְדַּכֵּךְ גְּשָׁמִיּוֹת הַגּוֹף וְהָעוֹלָם, וְיֻכְלוּ לְקַבֵּל גְּלוּי אֹד
 ה', שֶׁיֵּאִיר לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת "עוֹ"
 וּמִיִּתְרוֹן הַהֶאֱרָה לְיִשְׂרָאֵל – יֵגִיָּה חֲשָׁךְ הָאֲמוֹת גַּם כֵּן
 כְּדַכְּתִיב: "וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ וְגוֹי", וְכֹתִיב: "בֵּית יַעֲקֹב לָכוּ וְנִלְכָה בְּאוֹר ה'"
 וְכֹתִיב: "וְנִגְלָה כְבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בְּשָׂר יַחְדָּו וְגוֹ"
 וְכֹתִיב: "לְבוֹא בְּנִקְרַת הַצּוּרִים וּבְסַעֲפֵי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פֶחַד ה' וְהָדָר גְּאוּנוֹ
 וְגוֹ"
 וְכִמוֹ שְׂאוּמְרִים: "וְהוֹפֵעַ בְּהָדָר גְּאוֹן עֲזָךְ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אֲרַצְךָ וְגוֹ".

שאלות לסיכום ולחזרה:

1. מה ההבדל המהותי בין העולם הזה לעולמות העליונים?
2. מדוע תכלית הבריאה מתקיימת דווקא בעולם החומרי?
3. מתי תושלם תכלית הבריאה?